

ravc ©

RiskTransparant deel 9

Uw top 10 commissie agendapunten voor 2019

In deze uitgave gaan wij in op wat volgens ons de agenda zou kunnen zijn van de risicomanagement commissie, pensioencommissie en de beleggingscommissie. Voor elk van de domeinen waarop deze commissies actief zijn, geven wij u graag onze top 10 mee. Ter inspiratie aan de ene kant en ter completering voor uw beheerste en integere bedrijfsvoering aan de andere kant.

Algemeen

Het nieuwe jaar is net begonnen en één ding is al zeker: het wordt weer een dynamisch jaar. Naast het feit dat IORP II van start is gegaan en het klimaatrisico nader bekeken zal moeten worden, zullen ook actuariële & pensioenhoudelijke vraagstukken in 2019 op uw agenda dienen te staan. Wij hebben voor u onze top 10 op een rij gezet voor drie belangrijke domeinen (Integraal Risicomanagement, Actuarieel Management en Investment Management) binnen uw fonds. Dit in willekeurige volgorde. Indien u wenst kunt u deze top 10 zo opnemen in de desbetreffende jaarplannen of bespreken aan de bestuursafdeling. U kunt dan zelf bepalen of u van mening bent of ze ook op uw agenda thuis horen en zo ja, in welke mate.

Wij zullen voor de drie genoemde domeinen meer in detail treden. Echter, u zult het met ons eens zijn dat er ook integrale thema's zijn die over deze drie domeinen heen liggen. In onze visie zijn dit in ieder geval de onderstaande thema's. Heeft u deze al geagendeerd staan?

Integrale thema's op uw bestuursagenda

Eigen Risico Beoordeling (ERB)

Kostenbeheersing

Risicohouding (financieel en niet-financieel)

En dan nu de top 10 per domein:

Top 10 Integraal Risicomanagement

1. DNB Volwassenheid
2. IT & Cyber risk
3. Risicogovernance
4. Vierde verplichte functie
5. ERB
6. Doorlopende oriëntatie
7. Kracht van Data
8. ORM en BCM
9. Kostenbeheersing
10. Versterk de 1e lijn

Top 10 Actuarieel Management

1. Sturingsmiddelen
2. Communicatie over korten
3. Eenvoud van regelingen
4. Uniforme RekenMethodiek
5. Commissie Parameters
6. Premiebeleid
7. ERB
8. Evaluatie actuariële functie
9. AO en AOW
10. Risicohouding

Top 10 Investment Management

1. ESG
2. Valuta-afdekking
3. ERB
4. Lifecycle
5. China
6. Passief beleggen
7. Rente
8. Benchmarks
9. Kostenbeheersing
10. Waardering beleggingen

Op de volgende bladzijden staat de top 10 van de drie domeinen nader uitgewerkt in korte statements. Uiteraard zijn deze statements niet limitatief en dienen ze binnen de context en volwassenheidsfase van een pensioenfonds gezien te worden.

Integraal Risicomanagement	van pagina 2 tot en met 7
Actuariel Management	van pagina 7 tot en met 12
Investment Management	van pagina 13 tot en met 16

Onderstaand de top 10 voor het domein: Integraal Risicomanagement

1: DNB Volwassenheid

Korte toelichting: Veel fondsen verkeren voor wat betreft Integraal Risicomanagement in 'DNB volwassenheidsfase'¹ twee (op een schaal van vier). DNB heeft in haar uitingen aangegeven dat elk fonds minimaal een niveau drie moet hebben. 2019 is een mooi jaar om door te groeien naar volwassenheid drie.

Volwassenheidsniveau			
Niveau 1 - Niet bestaand of Ad hoc	Niveau 2 - Reproduceerbaar en informeel	Niveau 3 - Gestructureerd en geformaliseerd	Niveau 4 - Geïmplementeerd en periodiek geëvalueerd
ZWAK	ONVOLDOENDE	VOLDOENDE	STERK
Niet bestaand of incidenteel = het niveau waarop problemen pas worden opgelost als ze zich voordoen.	Partieel en informeel = het niveau waarbij de organisatie zover geprofessionaliseerd is dat gebruik wordt gemaakt van kennis die eerder is opgedaan. Beslissingen worden genomen op basis van ervaring, maar zijn partieel en veelal informeel.	Geformaliseerd en gestructureerd = het niveau waarbij de belangrijkste processen/maatregelen zijn gestandaardiseerd en geformaliseerd	Geïmplementeerd en periodiek geëvalueerd = het niveau waarbij de kwaliteit van het ontwikkelproces wordt gemeten zodat het kan worden bijgestuurd

Wat te doen?

Het algemene volwassenheidsmodel van DNB voor Integraal Risicomanagement, wijkt af van het informatiebeveiligingsvolwassenheidsmodel. Wat het meest belangrijke is om te doen, is om al hetgeen u heeft opgenomen in uw beleid, gestructureerd te formaliseren en werkend te krijgen. U moet een goede cyclus kunnen doorlopen van opzet, bestaan, borging en werking. Veel fondsen hebben op deelaspecten een cyclus doorlopen en het is van belang dat dit integraal (financieel en niet-financieel) plaatsvindt.

Hoe te doen?

Een rapportageformat (als bijvoorbeeld S&V Risk 1, 2, 3) zou hierbij een goed hulpmiddel kunnen zijn. Het brengt structuur aan in het proces en helpt om acties goed te kunnen beleggen. Uiteraard is het een randvoorwaarde dat alle beleidsstukken dan aanwezig dienen te zijn. De basis moet op orde zijn, anders blijft u in volwassenheidsniveau twee zitten. Een rapportage is straks ook nodig onder IORP II om als functiehouder verantwoording af te kunnen leggen. **Bent u ook al zover?**

¹ <http://www.toezicht.dnb.nl/2/6/50-236756.jsp>

2: IT & Cyber risk

Korte toelichting: Het IT-risico blijft als essentieel punt op de agenda staan. Het is nog steeds een belangrijk aandachtspunt, gezien alle ontwikkelingen op dit vlak.. Ook de toezichthouder heeft verkondigd dat IT een belangrijk aandachtsgebied was, is en blijft. Het volwassenheidsmodel² voor informatiebeveiliging gaat van niveau 0 naar 5. Alle vereisten in het DNB normenkader informatiebeveiliging dienen minimaal op niveau drie te zitten met uitzondering van:

- IT Risk Management Framework;
- Risk Assessment;
- Maintenance and monitoring of a risk action plan.

Deze drie punten dienen op volwassenheidsniveau vier geïmplementeerd te zijn, door toegenomen cyberrisico's.

Niveau:	Huidige definitie van de control:	Niveau:	Huidige definitie van de control:
0	Non-existent - No documentation. There is no awareness or attention for certain control.	3	Defined - Control is documented, executed in a structured and formalized way. Execution of control can be proved.
1	Initial/ad hoc - Control is (partly) defined, but performed in an inconsistent way. The way of execution is depending on individuals.	4	Managed and measurable - The effectiveness of the control is periodically assessed and improved when necessary. This assessment is documented.
2	Repeatable but intuitive - Control is in place and executed in a structured and consistent, but informal way.	5	Optimised - An enterprisewide risk and control programme provides continuous and effective control and risk issues resolution. Internal control and risk management are integrated with enterprise practices, supported with automated real-time monitoring with full accountability for control monitoring, risk management and compliance enforcement. Control evaluation is continuous, based on self-assessments and gap and root cause analyses. Employees are proactively involved in control improvements.

Wat te doen?

Stap 1: Draag zorg voor een goed IT-beleid voor het fonds zelf.

Stap 2: Loop de ISAE-rapportage van de uitvoerders goed door en dan met name het onderdeel 'General IT Controls'. Zijn hier deficiënties te zien? Zijn deze naar uw inzichten materieel? Zitten uw uitvoerders op het gewenste niveau?

Stap 3: Ga na of u in de afgelopen periode incidenten heeft gehad die betrekking hadden op het IT-domein?

Hoe te doen?

Informatie Technologie (IT) is vaak een niet zo bekend of zelfs onbekend terrein binnen besturen, en toch zien wij dat er bestuurders zijn die meer dan gemiddeld affiniteit hebben met IT. Benoem in het bestuur ook een IT-deskundige. Hij/zij hoeft geen IT-specialist te zijn. Deze bestuurder kan gesprekken voeren, al dan niet met de houder of vervuller van de risicomangementfunctie. met de uitvoerder over de bevindingen van stap 1, 2 en 3. Het fonds kan er ook voor kiezen om een externe deskundige mee te laten kijken of aanwezig te laten zijn bij het gesprek, om zo de leercurve te laten versnellen voor de bestuurder in casu.

Vraag hiernaast uw uitvoerders in de SLA-rapportage ook te rapporteren over het IT-risico op de essentiële domeinen van het DNB informatiebeveiligingsvolwassenheidsmodel. Er is al reeds een aantal uitvoerders die dit doet, zelfs per kwartaal. **Waar staat u op dit moment en waar wenst u eind 2019 te staan?**

² <http://www.toezicht.dnb.nl/3/50-203304.jsp>

3: Risicogovernance

Korte toelichting: Veel bestuurders maken zich zorgen over de mogelijke dubbelingen die ontstaan door de 'Three Lines of Defence' introductie. Deze termen staan niet in bijvoorbeeld IORP II wetteksten. Het is het gevolg van de introductie van verplichte functies. In het IRM-vakjargon, wordt het samenwerken tussen de verplichte functie en hun specifieke verantwoordelijkheid, Three Lines of Defence genoemd.

Wat te doen?

Het bestuur dient leidend te zijn én in samenspraak met de sleutelfunctionarissen naar beheerste en integere bedrijfsvoering te kijken. De sleutelfunctionarissen hebben ook een eigen verantwoordelijkheid, maar dit dient wel in afstemming en samenhang te zijn met de totale (risk) governance. Vragen die dan aan bod komen zijn: Wie doet wat? Hoe voorkom je dubbelingen? Hoe voorkom je lange doorlooptijden, hoe voorkom je hoge en dubbele kosten en hoe blijft onze risk governance bijdragen aan beheerste en integere bedrijfsvoering? Er moet door het bestuur een goede ketenanalyse gemaakt worden, van wie wat wanneer en waarom doet. Immers, het benoemen is stap 1, maar dan begint het pas.

Hoe te doen?

De risicomanager zou een regierol kunnen hebben in deze ketenanalyse. Immers, zonder een goede risicobeheerfunctie is een auditfunctie niet echt effectief. En zonder een goede eerstelijnscommissie, is een risicobeheerfunctie 'ballast'. De risicomanager heeft een mooie 'sandwich' rol. Het afstemmen van alle verantwoordelijkheden moet door de keten heen gebeuren, niet alleen voor de bewustwording van de directe uitbestedingspartner, maar ook voor de onderliggende partijen in de keten. Beschrijf kort per sleutelfunctionaris wat men *nodig* heeft om zijn/haar taken uit te kunnen voeren en wat men dan *oplevert*, en aan wie men *rapporteert*, waarbij ook is meegenomen of de *output* van de ene functie wellicht *input* is voor de andere functie. Deze vier stappen analyse helpt om gaten en dubbelingen te ontdekken en om te 'ontstapelen'. **Bent u aan het stapelen of ontstapelen?**

4: Vierde verplichte functie

Korte toelichting: Binnen de financiële sector zien wij dat door toedoen van specifieke wet- en regelgeving, de compliance functie ook een verplichte functie is. In België is deze functie ook al verplicht. Onder IORP II, is de compliance functie niet verplicht. Het is echter wel raadzaam om deze functie de facto als sleutelfunctionaris te zien. Dit ook in relatie tot agenda-item drie, zoals hierboven aangegeven.

Wat te doen?

Afhankelijk van de invulling van de rol van de compliance officer, is het van belang om na te gaan of er geen dubbelingen of hiaten zijn tussen risk en compliance. In onze visie zou de compliance officer een prominente rol moeten innemen om de gedragscode, uitvraag over verbonden personen, uitvraag over de belangen van privé en zakelijke relaties met het fonds te analyseren, inclusief rapportage aan het bestuur hierover. Wat ook écht van belang is om prominenter dan nu, het bewustzijn rondom compliance zaken te doen vergroten. Wat in onze visie niet zou moeten gebeuren is om de SIRA onder regie uit te laten voeren door deze functionaris.

Hoe te doen?

De SIRA is én blijft een belangrijk themarisico, en hiermee hoort deze op de jaarlijkse agenda van het bestuur te staan. De risicomanager kan vanuit zijn rol deze faciliteren en de eerstelijnscommissies en bestuur challengen. Verder kan hij de uitkomsten van de SIRA bespreken in combinatie met wat de compliance officer heeft geconstateerd. Deze twee functies moeten elkaar versterken en elkaar niet in de weg gaan lopen. **Hebben deze twee functionarissen afstemming gehad met elkaar?**

5: ERB

Korte toelichting: De centrale vraag voor risicomanagement commissies zal zijn: wachten wij tot wij over drie jaar de ERB moeten gaan uitvoeren (wettelijke verplichting) óf gaan wij hier stapsgewijs aan werken? De Eigen Risico Beoordeling (ERB), ook wel de Own Risk Assessment (ORA) genoemd, staat centraal voor een gedegen stresstest die uitgevoerd moet worden, zowel kwantitatief als kwalitatief. De regie voor de ERB ligt bij de sleutelhouder risicomanagement en de verantwoordelijkheid bij het bestuur. De actuariële functie en vermogensbeheer functies dienen in samenspraak met de risicomanagement functionaris het ERB proces te bespreken. Zie ook de top 10 agendapunten voor de andere domeinen: Actuarieel Management en Investment Management.

Wat te doen?

Wij adviseren u om een driejaarsplanning te maken, die leidt tot een integrale ERB. Zo schuift u belangrijke risico's niet door naar het laatste jaar. Wat cruciaal is om te doen, is om een basisscenario te maken en dit te bespreken binnen het bestuur. Dit gaat uit van waar u vandaag de dag staat.

Hoe te doen?

- Stap 1: Bepaal uw huidige basisscenario. Waar staat u vandaag? Maak dit inzichtelijk door financiële en niet-financiële parameters, en dan ook de samenhang tussen deze parameters.
- Stap 2: Bepaal een aantal scenario's, dat effect kan hebben op uw basisscenario.
- Stap 3: Bepaal de impact van de gekozen scenario's op uw basisscenario.
- Stap 4: Bepaal een route om keuzes te maken, die effect hebben op stap 3, en ga deze vervolgens inrichten.
- Stap 5: Communiceer de keuzes aan belanghebbenden.
- Stap 6: Monitor de gemaakte en gecommuniceerde besluiten.
- Stap 7: Evalueer het proces en start een nieuwe cyclus.

Welke stappen gaat u zetten?

6: Doorlopende oriëntatie

Korte toelichting: IRM is vaak de jongste commissie c.q. het jongste vakgebied binnen het bestuur. Een nieuw vakgebied brengt ook nieuwe termen en een andere wijze van denken mee. Dit gevoel van nieuwigheid moet er echt vanaf. Het moet een standaard en structureel proces worden in de besturingscyclus.

Wat te doen?

Er zijn bij veel fondsen al IRM-commissies of bestuurders die deze verantwoordelijkheid hebben. En anders zal dit gebeuren vanuit de implementatie van IORP II. De houders van de risicomanagementfunctie zouden hun agenda goed moeten afstemmen op de agenda van het bestuur.

Hoe te doen?

Een praktische manier om dit te doen is om IRM minimaal om de vergadering op de agenda te zetten, als thema. Uiteraard is het essentieel dat bij besluitvorming, een risicomanagementparagraaf van de indiener aangevuld met een risicomanagement opinie van de tweedelijns risicomanagementfunctionaris beschikbaar is. Waarin, door het creëren van een positieve risicocultuur, samenwerken en lerend vermogen centraal staat. IRM moet niet worden gezien als een bureaucratisch proces of een betweter-domein'. IRM dient ter versterking van beheerste en integere bedrijfsvoering. Hiermee hangt ook samen dat 'incidenten' als leermoment worden ervaren, en als zodanig worden benut. En als het hebben van een jaarplanning, met een goede risicorapportage, zoals bijvoorbeeld S&V-Risk 1, 2, 3. **Heeft u op elke (IRM-)Commissie ook de incidentenrapportage als agendapunt staan?**

7: Kracht van Data

Korte toelichting: Door wijzigingen van partijen werkzaam voor het fonds, wordt ook inzichtelijk wat de kwaliteit van de data van het fonds is. Deze data is vaak niet echt beoordeeld en er is jaar op jaar doorgewerkt op bestaande data. Uiteraard zijn er jaarlijkse verklaringen van externe partijen, zoals ISAE-verklaringen en accountantsverklaringen afgegeven, maar dit betreft geen analyse op volledigheid, juistheid en tijdigheid van alle data.

Wat te doen?

Een visie te ontwikkelen in het bestuur op data-integriteit en datamanagement.

Hoe te doen?

Het in gesprek gaan met uw uitvoerder voor het inrichten van een continu proces, op een slimme wijze (middels algoritmen), om de pensioenadministratie te controleren. Het effect is een betere administratie en daardoor een meer tevreden deelnemer. **Wat is uw visie op datakwaliteit en hoe brengt u dit in de praktijk?**

8: ORM en BMC

Korte toelichting: Binnen IORP II wordt ook aangegeven dat elk fonds een proces van operationeel risicomanagement moet hebben. Tevens vraagt DNB (al dan niet via jaarlijkse vragenlijsten over niet-financiële risico's) uit of een fonds een BCM beleid heeft. Deze twee onderdelen binnen het IRM domein vallen in de zogenaamde operationele risicomanagementcyclus.

Wat te doen?

Het maken van een proceshuis en het inrichten van uw administratieve organisatie en interne beheersing.

Hoe te doen?

Het bespreken welke processen een fonds heeft en wie deze uitvoert. Wij noemen dit ook wel een proceshuis. Het in kaart brengen welke risico's er zijn per proces en hoe dit proces waarborgt wat de uitkomsten zijn van een proces. En als laatste hoe lang er een calamiteit mag zijn in dat proces. Met de eerste vragen wordt het subdomein ORM gedekt en met de laatste vraag het subdomein BCM. **Heeft u al een proceshuis met de belangrijkste operationele- en BCM-risico's?**

9: Kostenbeheersing

Korte toelichting: De kosten van compliance aan wet- en regelgeving lopen op, en deze kosten zullen in de toekomst niet minder worden. Tel hierbij op de kosten aan aanpassingen van IT en de kosten aan kennis en educatie. Kortom, het dossier kostenbeheersing behoort op de agenda van het bestuur te staan.

Wat te doen?

De kosten van compliance dienen inzichtelijk gemaakt te worden, zodat vastgesteld kan worden of er dubbelingen in zitten. Deze kunnen dan worden besproken. Soms zijn er afspraken gemaakt in de tijd, die niet meer of juist teveel worden uitgevoerd. Of er zijn meerdere partijen die dezelfde activiteiten uitvoeren. Een heroriëntatie is dan op zijn plaats.

Hoe te doen?

Een analyse te maken van alle bij het fonds betrokken partijen: wie doet wat en wat is het resultaat. Het bestuur kan dan aangeven of de betreffende dienst nog waarde creëert en of de juiste kennis bij deze betrokkenen aanwezig is. Hierbij is het aan te bevelen om een onderscheid te maken naar proces en inhoud. Immers, niet alle betrokkenen zitten op beide gebieden. Daarbij is samenwerking tussen fondsen

een mogelijke aanpak, waardoor kosten met elkaar gedeeld kunnen worden. **Heeft u oprecht inzicht in welke partijen voor u werken en wat zij bijdragen?**

10: Versterk de 1^e lijn

Korte toelichting: Door alle wet- en regelgeving op het gebied van beheerste en integere bedrijfsvoering, zou het gevoel kunnen ontstaan: Kom ik nog wel aan besturen toe?

Wat te doen?

Het bestuur is en blijft eindverantwoordelijk. De visie en beleidscyclus als bepaald in het bestuur is en blijft de basis. Wat uiteraard nodig is zijn bestuurders die de kennis en inzichten hebben op de terreinen die benodigd zijn om een fonds goed te kunnen besturen. Een bestuurscyclus begint en eindigt dan ook bij de eerste lijn.

Hoe te doen?:

Er moet binnen een fonds niet alleen gedacht worden aan het versterken van een tweede of derde lijn. Deze tweede en derde lijn moeten aansluiten op de eerste lijn! En hierbij is onze visie dat juist de eerste lijn sterk moet zijn. Goede bestuurders die echt begrijpen wat er vandaag de dag en morgen nodig is en echt kunnen sparren met een tweede en derde lijn. **Heeft u de laatste tijd de versterking van uw eerste lijn ook op de agenda gehad? Of (teveel) de andere lijnen geagendeerd? Wat is uw balans?**

Onderstaand de top 10 voor het domein: Actuarieel Management

1: Sturingsmiddelen

Korte toelichting: Pensioenfondsen die per 1 januari 2015 respectievelijk 31 december 2015 met hun beleidsdekkingsgraad voor het eerst onder de minimaal vereiste dekkingsgraad zaten, dienen mogelijk op basis van de financiële situatie per 31 december 2019 respectievelijk 31 december 2020 kortingen door te voeren in 2020 respectievelijk 2021.

Wat te doen?

Pensioenwet artikel 134 bepaalt dat een pensioenfonds verworven pensioenaanspraken en -rechten uitsluitend kan verminderen indien alle overige beschikbare sturingsmiddelen, met uitzondering van het beleggingsbeleid, zijn ingezet in het herstelplan. U doet er derhalve goed aan om na te gaan of inderdaad alle beschikbare sturingsmiddelen zijn ingezet en welke mogelijkheden er nog zijn.

Hoe te doen?

In uw financieel crisisplan zijn de beschikbare sturingsmiddelen en de effectiviteit daarvan opgenomen. Indien uw financieel crisisplan niet recent volledig is geëvalueerd, is het verstandig om dat alsnog te doen. Verder raden wij u aan om na te gaan of:

- De sponsor(s) bereid zijn om (tijdelijk) een hogere (herstel)premie te betalen en/of een bijstorting in het fonds te doen. Zelfs wanneer hier eerder negatief op is gereageerd, kan de naderende korting mogelijk leiden tot voortschrijdend inzicht bij de sponsor(s).
- Het herverzekeren van het overlijdens- en/of arbeidsongeschiktheidsrisico een mogelijkheid is om de minimaal vereiste dekkingsgraad te verlagen, met een lagere 'korte termijn'-korting tot gevolg.
- Alle actuariële grondslagen goed onderbouwd en correct zijn. Indien er een korting moet worden doorgevoerd, is het van groot belang om er zeker van te zijn dat de grondslagen waar deze korting op wordt gebaseerd de beste inschatting zijn.

Is uw financieel crisisplan actueel?

2: Communicatie over korten

Korte toelichting: zie nummer 1.

Wat te doen?

Deelnemers houden niet van verrassingen. Het is daarom wenselijk om de deelnemers al ruim vóór het definitieve 'meetmoment' van 31 december 2019 respectievelijk 31 december 2020 voor te bereiden op de naderende korting. U kunt hiervoor een 'korting'-communicatieplan opstellen.

Hoe te doen?

In het 'korting'-communicatieplan kunt u concreet vastleggen hoe en wanneer u welke deelnemers informeert over de financiële ontwikkelingen van het fonds en de toenemende kans dat er op een bepaalde datum mogelijk een korting zal worden doorgevoerd. Ook kunt u hierbij alvast nadenken over welke informatie u wenst te delen met de deelnemers. Wenst u bijvoorbeeld inzicht te geven in de sturingsmiddelen die u heeft ingezet (of geprobeerd heeft in te zetten)? **Heeft u een 'korting'-communicatieplan liggen?**

3: Eenvoud van regelingen

Korte toelichting: Een nieuw pensioenstelsel hangt al enkele jaren in de lucht. Hoewel de huidige status is dat de onderhandelingen zijn stukgelopen, kunt u in voorbereiding op een eventuele stelselwijziging vereenvoudigingen aanbrengen in uw regeling. Ook wanneer er uiteindelijk geen stelselwijziging komt, kunnen vereenvoudigingen wenselijk zijn om de administratie, de communicatie en het besturen minder foutgevoelig en kostenefficiënter te maken.

Wat te doen?

U kunt uw verandervermogen verbeteren door pensioenregelingen te vereenvoudigen of te harmoniseren en/of (oude) complexe pensioenaanspraken te converteren naar reguliere pensioenaanspraken.

Hoe te doen?

Het is essentieel om uw pensioenregelingen en pensioenaanspraken te onderzoeken en te beoordelen welke onderdelen (te) complex zijn en uw verandervermogen beperken. Hier kunt u bijvoorbeeld de 'S&V-vereenvoudigingscheck' voor gebruiken. Zodra u een overzicht heeft van de diverse complexe onderdelen en vereenvoudigingsmogelijkheden, kunt u besluiten welke onderdelen er naar uw mening vereenvoudigd dienen te worden. **Is de complexiteit van uw pensioenregeling op een acceptabel niveau?**

4: Uniforme RekenMethodiek

Korte toelichting: Met ingang van 2019 dienen pensioenuitvoerders in hun communicatie over het te bereiken pensioen de Uniforme RekenMethodiek (URM) toe te passen. De URM verschaft deelnemers inzicht in de koopkracht en risico's die samenhangen met hun pensioenopbouw.

Wat te doen?

Er zijn drie verschillende rekenmethodes toegestaan: de generieke methode, rekenmethode 1 en rekenmethode 2. U dient als bestuur de keuze te maken op basis van welke methode u de pensioenaanspraken in het 'goed weer'-scenario, het verwachte scenario en het 'slecht weer'-scenario wenst te communiceren.

Hoe te doen?

U dient eerst een goed beeld te hebben van de verschillen tussen de drie rekenmethodes. Afhankelijk van de kenmerken van uw pensioenregeling en uw pensioenfonds kunnen bepaalde methodes niet goed of juist wel toepasbaar zijn.

Daarnaast is overleg tussen de verschillende partijen die betrokken zijn bij de URM wenselijk: een goede afstemming tussen degene die communiceert (de administrateur) en degene die berekent (de actuaire) is noodzakelijk om het proces goed te stroomlijnen. **Bent u al klaar voor de URM?**

5: Commissie Parameters

Korte toelichting: In 2014 heeft de Commissie Parameters advies uitgebracht over de minimale inflatieverwachtingen en maximale rendementsverwachtingen die pensioenfonds moeten hanteren bij bepaalde berekeningen. Deze parameters zijn van belang voor de vaststelling van onder andere het maximale verwacht rendement in het herstelplan en (eventueel) de gedempte kostendeckende premie, de toekomstbestendige toeslagverlening en de scenario'set voor de haalbaarheidstoets. De Commissie Parameters komt naar verwachting in het tweede kwartaal van 2019 met een nieuw advies, waarbij de eventueel nieuwe parameters met ingang van 1 januari 2020 van toepassing zullen worden.

Wat te doen?

De eventueel nieuwe parameters kunnen invloed hebben op het verwacht rendement dat uw pensioenfonds hanteert in het herstelplan, voor de vaststelling van de premie (indien van toepassing) en de toeslagverlening. Een verlaging van de maximaal te hanteren rendementen kan betekenen dat er naar verwachting eerder/meer gekort moet worden (hogere kritieke dekkingsgraad), een hogere premie gevraagd dient te worden en later/minder toekomstbestendige toeslagverlening kan worden toegekend. Indien deze situatie van een veranderend evenwicht in uw beleid zich voordoet, raden wij u aan te beoordelen of dit nieuwe evenwicht naar uw mening nog steeds evenwichtig is voor alle betrokken stakeholders.

Hoe te doen?

Zodra de Commissie Parameters het nieuwe advies heeft uitgegeven, kunt u beoordelen in hoeverre eventuele wijzigingen per 1 januari 2020 impact hebben op uw kortings-, premie- en toeslagbeleid. In een eerste kwalitatieve analyse kunt u dan per beleidsonderdeel beoordelen welke stakeholders voor- of nadeel ondervinden van de wijzigingen. Indien gewenst kunt u vervolgens kwantitatief per deelnemersgroep laten doorrekenen wat de impact is op bijvoorbeeld het pensioenresultaat en de kans op en hoogte van kortingen/toeslagen. **Bent u zich bewust van de mogelijke impact van een aanpassing van de maximale parameters?**

6: Premiebeleid

Korte toelichting: Veel pensioenfonds hanteren reeds enkele jaren een premiebeleid, waarbij de nieuwe pensioenopbouw wordt ingekocht tegen een premie die lager is dan de kostprijs (premedekkinggraad lager dan 100%) en/of die jaarlijks leidt tot een verlies op de dekkingsgraad (premedekkinggraad lager dan de actuele dekkingsgraad).

Wat te doen?

Mogelijk is een relatief lage premedekkinggraad bij uw fonds eerder als acceptabel beoordeeld voor een bepaalde (wel of niet gedefinieerde) periode of onder voorwaarde dat de kans op kortingen kleiner is dan een bepaald percentage. Als het premiebeleid niet recent is geëvalueerd, kan bijvoorbeeld de aanhoudende lage rente aanleiding zijn om de evenwichtigheid van het premiebeleid opnieuw te beoordelen.

Hoe te doen?

U kunt de argumenten en overwegingen die destijds leidend zijn geweest bij de vaststelling van het huidige premiebeleid nog eens op een rijtje zetten en evalueren. Welke argumenten/overwegingen zijn nog steeds valide? En bij welke argumenten/overwegingen leiden de ontwikkelingen in pensioenfondsland tot een ander inzicht? Of aan welke randvoorwaarden wordt inmiddels niet meer voldaan? **Is uw premiebeleid nog evenwichtig?**

7: ERB

Korte toelichting: Volledig nieuw voor Nederlandse pensioenfondsen is de formele Eigen Risico Beoordeling (ERB). Deze dient minimaal eens in de drie jaar te worden uitgevoerd, of zoveel eerder als een significante wijziging van het risicoprofiel of pensioenregeling dat vereist. De ERB dient aan DNB te worden verstrekt. Tevens dient de ERB betrokken te worden bij strategische besluitvorming van het bestuur.

Wat te doen?

De ERB dient de volgende elementen te omvatten:

- a) Een beschrijving van de wijze waarop de risico-evaluatie is ingebed in het managementproces en besluitvormingsproces van het pensioenfonds.
- b) Een evaluatie van de effectiviteit van het risicomanagementsysteem, waaronder zowel de korte als de lange termijn risico's gerelateerd aan het nakomen van de verplichtingen.
- c) Een beschrijving hoe het pensioenfonds belangenconflicten met de sponsor voorkomt, indien het pensioenfonds sleutelfuncties outsourcet aan de sponsor.
- d) Een evaluatie van de financieringsbehoeften van het pensioenfonds, inclusief, indien van toepassing, het herstelplan.
- e) Een evaluatie van de uitkeringszekerheid voor deelnemers en pensioengerechtigden en de effectiviteit van potentiële maatregelen op het gebied van indexatie en kortingen.
- f) Een kwalitatieve evaluatie van de mechanismen die de uitkeringen beschermen, zoals garanties en herverzekering.
- g) Een kwalitatieve evaluatie van operationele risico's.
- h) Indien ESG-factoren worden meegenomen in beleggingsbesluiten, een evaluatie van nieuwe of opkomende risico's, inclusief het risico van klimaatverandering en impact op milieu, sociale risico's, en afwaardering van activa door wetswijzigingen ('stranded assets').

Hoe te doen?

In de Nederlandse pensioenpraktijk wordt al veel aandacht besteed aan de afzonderlijke onderdelen die hierboven zijn benoemd. Wij zien de ERB in eerste instantie dan ook als het op een consistente wijze bij elkaar brengen van bestaande informatie. Daar waar lacunes worden geconstateerd moet de informatie alsnog worden gecreëerd. En tot slot moeten alle functies, waaronder ook de actuariële, samenwerken om de ERB tot stand te laten komen.

De verantwoordelijkheid ligt bij het bestuur. Hoewel het nog niet bekend is of er richtlijnen worden opgesteld voor de wijze waarop de kwantitatieve evaluaties moeten worden uitgevoerd, lijkt de informatie uit ALM-studies en haalbaarheidstoetsen hiervoor goed te kunnen dienen. De ERB noemt niet expliciet een evaluatie van de solvabiliteit, maar vanwege de evaluatie van de financieringsbehoefte (onder d.) en de impact van maatregelen als indexatie en kortingen (onder e.) wordt in wezen een evaluatie van het balansmanagement en de financiële opzet gevraagd. **Bent u klaar voor de ERB, waarbij het actuaariaat ook een rol inneemt?**

8: Evaluatie werking actuariële functie

Sinds 13 januari jl. is het wettelijk verplicht om de actuariële functie in te richten. Wij zien in de praktijk dat de actuariële functie meestal is uitbesteed aan de certificerende actuaris of wordt uitbesteed aan een andere partij dan wel intern belegd.

De actuariële functie, bedoeld in artikel 143a, eerste lid, van de Pensioenwet dan wel artikel 138a, eerste lid, van de Wet verplichte beroepspensioenregeling is belast met de actuariële activiteiten, waaronder in ieder geval:

- a) Het houden van toezicht op de berekening van de technische voorzieningen.
- b) Het beoordelen van de betrouwbaarheid en adequaatheid van de berekening van de technische voorzieningen, waaronder in ieder geval wordt verstaan:
 1. het beoordelen of de bij de berekening van de technische voorzieningen gehanteerde methodieken, onderliggende modellen en aannames passend zijn;
 2. het beoordelen of er voldoende gegevens worden gebruikt bij de berekening van technische voorzieningen en het beoordelen van de kwaliteit van die gegevens; en
 3. het toetsen van de bij de berekening van technische voorzieningen gehanteerde aannames aan de praktijk;
- c) Het beoordelen van de algehele gedragslijn voor het aangaan van pensioenverplichtingen ingeval het fonds een dergelijke gedragslijn heeft.
- d) Het beoordelen van de adequaatheid van de verzekeringsregelingen ingeval het fonds dergelijke verzekeringsregelingen heeft.
- e) Het ertoe bijdragen dat het risicobeheer doeltreffend wordt toegepast.

Wat te doen?

In Nederland wordt in feite al invulling gegeven aan de actuariële functie zoals inhoudelijk beoogd met de IORPII richtlijn. Dat is ook de reden geweest dat de wetgever het mogelijk heeft gemaakt om de actuariële functie neer te leggen bij de certificerende actuaris (zowel het houderschap als de werkzaamheden). De werkzaamheden van de certificerende actuaris worden wel uitgebreider, bijvoorbeeld omdat controles vaker dan 1 keer per jaar zullen plaatsvinden. Daarnaast is de actuariële functie belast met de controle van de basisgegevens. Dit ligt nu bij de accountant en de actuariële functie zal gebruik kunnen blijven maken van de controle door de accountant. Het Koninklijk Actuarieel Genootschap heeft op 20 december 2018 een aparte guidance³ uitgegeven hoe certificerende actuarissen de actuariële functie op een zo efficiënt mogelijke manier kunnen invullen.

Hoe te doen?

Het lijkt gewenst om de wijze waarop de actuariële functie is ingevuld, via de certificerende actuaris of op een andere wijze, na het jaarwerk 2018 te evalueren. **Heeft u de evaluatie van de invulling van de actuariële functie al op de agenda staan?**

³ <https://www.ag-ai.nl/view/40553-Guidance+met+betrekking+tot+de+Actuari%E9BLE+Functie+IORPII+%2818+december+2018%29.pdf>

9: AO en AOW

Korte toelichting: De AOW-uitkering ging decennia lang in op de 65-jarige leeftijd. Sinds 2013 is de AOW-leeftijd stapsgewijs verhoogd naar 66 jaar en 4 maanden in 2019 en stijgt door naar ten minste 67 jaar en 3 maanden vanaf 2022. Er zijn steeds meer ouderen die langer doorwerken, waardoor uw actieve deelnemerspopulatie vergrijst. Ouderen hebben een grotere kans om arbeidsongeschikt te worden en dit wordt mogelijk versterkt door het psychologische effect van een steeds verder opschuivende 'eindleeftijd'.

Wat te doen?

Als er door de verhogingen van de AOW-leeftijd sprake is van een trendwijziging in de arbeidsongeschiktheidskansen, is het van belang om de premie die u vraagt voor de dekking van premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid en arbeidsongeschiktheidspensioen tijdig te verhogen naar het nieuwe juiste niveau.

Hoe te doen?

Het is van essentieel belang om te (blijven) monitoren of de kans op arbeidsongeschikt worden binnen uw pensioenfonds toeneemt. Veelal wordt hierbij gekeken naar de instroom van arbeidsongeschikten in de afgelopen jaren, maar dit kan betekenen dat u achter loopt op de actualiteit. Een mogelijk alternatief, om eerder op een eventuele trendwijziging in te kunnen spelen, is om nader onderzoek te doen naar de ontwikkeling van langdurig ziekteverzuim bij de werkgever(s) voor wie u de pensioenregeling uitvoert.

Heeft u een actueel en voldoende inzicht in de arbeidsongeschiktheidskansen?

10: Risicohouding

Korte toelichting: Sinds 1 januari 2018 dienen pensioenfondsen met een (gesloten) beschikbare premiereregeling een separate risicohouding vast te stellen voor deze regeling en daarbij onderscheid te maken tussen deelnemers die een vastgestelde uitkering of een variabele uitkering wensen te ontvangen vanaf de pensioeningangsdatum. In 2019 zal DNB bij de betreffende pensioenfondsen onderzoeken in hoeverre voldaan wordt aan deze eis.

Wat te doen?

Voor zover dat nog niet gebeurd is, dienen pensioenfondsen (naast de risicohouding voor de uitkeringsregeling) twee risicohoudingen vast te stellen voor de populatie van de beschikbare premiereregeling: één risicohouding voor de vaste uitkering en één risicohouding voor de variabele uitkering.

Hoe te doen?

De risicohouding dient kwalitatief te worden omschreven en er dienen kwantitatieve grenzen te worden bepaald en vastgelegd. Het is belangrijk dat bij de vaststelling van de risicohouding naar de specifieke (deel)populatie gekeken wordt. De risicohouding voor de beschikbare premiereregeling kan namelijk niet zonder meer gelijkgesteld worden aan de risicohouding voor de uitkeringsregeling.

Er zijn diverse mogelijkheden om de risicohouding vast te stellen. Onderstaand worden deze weergegeven op volgorde van diepgang:

1. Vaststelling na overleg met verantwoordingsorgaan en sociale partners (minimaal wettelijk vereist).
2. Daarnaast: Gesprekken met afvaardiging diverse deelnemersgroepen.
3. Daarnaast: Enquête onder de deelnemers (risicobereidheidsonderzoek).
4. Daarnaast: Enquête onder de deelnemers én gesprekken met diverse deelnemersgroepen.

Heeft u twee risicohoudingen vastgesteld?

Onderstaand onze top 10 voor het domein: Investment Management

1: ESG

Korte toelichting: De meeste ESG-raamwerken beperkten zich tot nu toe tot het toekennen van relatieve scores aan bedrijven binnen een industrie/sector, maar gaven nog geen beeld van de ESG-score van de ene sector versus een andere sector. En dit is waar het echt om gaat voor een duurzame lange termijn belegger. Want het maakt voor de uiteindelijke duurzaamheid van de portefeuille veel meer uit, of wordt belegd in telecom in plaats van fossiele energie, dan in Shell in plaats van BP. Dit gaat binnenkort veranderen bij een aantal ESG-providers omdat de ESG-scoringsmethodologie wordt gewijzigd waardoor sectoren kunnen worden vergeleken. Een goed moment om het ESG-beleid en de doelstellingen van het pensioenfonds daarop af te stemmen.

Wat te doen?

Om de sector discussie goed te kunnen voeren, dient nagegaan te worden op welke manier u in uw ESG-beleid rekening wenst te houden met de beoordeling van sectoren en industrieën.

Hoe te doen?

U dient inzicht te hebben in de ESG-scoringsmethodiek van uw beleggingen om de eventuele gevolgen voor de portefeuille in kaart te brengen. Hiermee kan worden begonnen aan de hand van een nulmeting om te zien waar potentiële pijnpunten en verbeterpunten liggen en welke impact sectorkeuzes hebben op het risico-rendementsprofiel. **Heeft u inzicht in de ESG-scoringsmethodiek?**

2: Valuta-afdekking

Korte toelichting: Veel fondsen doen aan valuta-afdekking omdat valuta als een onbeloond risico wordt gezien. Maar geldt dat nog steeds, zeker nu de afdekking van EUR/USD door grote renteverschillen kostbaar is? Zijn diversificatie voordelen zonder afdekking eigenlijk niet groter dan aangenomen? Juist het hebben van verschillende valutaposities leidt potentieel tot een lager portefeuillerisico. Zeker in tijden van stress. Waar het FTK valutarisico per definitie afstraft, zien wij bij de EIOPA stress tests juist dat diversificatie over valuta loont. In het verlengde daarvan: US staatsobligaties lijken door de veel hogere rente aantrekkelijker geworden dan Europese staatsobligaties. Met een renteverskil van 2,5% kan de belegger in US staatsobligaties best een stootje hebben.

Wat te doen?

Door uw valuta-beleid nog eens goed tegen het licht te houden en de gemaakte keuzes opnieuw te bespreken kunt u vaststellen of uw beleid nog steeds het optimale beleid is. Hierbij kunnen US staatsobligaties als gedeeltelijk alternatief voor Europese staatsobligaties worden overwogen.

Hoe te doen?

Op basis van een onderzoek naar de werkelijke diversificatie-effecten zonder valuta-afdekking en de impact van het renteverskil EUR/USD op rendements- en risicodoelstellingen en rente-afdekking kunt u vaststellen of uw beleid dient te wijzigen. Daarbij adviseren wij verder te kijken dan enkel het DNB-kader (de wortelformule) door ook stress scenario's te betrekken die door bijvoorbeeld EIOPA zijn ontwikkeld en een heel ander beeld geven. **Is uw valutabeleid optimaal?**

3: ERB

Korte toelichting: Door de introductie van IORP II regelgeving moeten pensioenfondsen een ERB gaan uitvoeren. Het gevaar is dat dit wordt beschouwd als een verplicht nummer, terwijl het ook kansen biedt om goed inzicht te krijgen in de echte strategische risico's zoals verzekeraars al langer gewend zijn te doen. Dit kan door goed na te denken (out-of-the-box) over relevante scenario's en het kwantificeren van de impact.

Wat te doen?

Door na te denken over welke nieuwe inzichten u uit een ERB zou willen halen over uw strategische risico's, kunt u de toegevoegde waarde van de ERB vergroten.

Hoe te doen?

Dit kunt u doen door concrete goede en slechte scenario's voor uw strategische risico's te formuleren en deze proberen te kwantificeren, zie hiervoor ook de top 10 bij Integraal Risicomanagement en Actuariel Management. **Hoe out-of-the box denkt u?**

4: Lifecycle

Korte toelichting: Het ligt misschien wat voor de hand maar de inrichting van de beleggingsmixen van een DC lifecycle is afhankelijk van de risicohouding van de individuele deelnemers. Momenteel worden bij veel lifecycles alle deelnemers met dezelfde leeftijd als één categorie behandeld. Dat impliceert dat ze allemaal dezelfde risicohouding hebben. Maar dat hoeft niet zo te zijn, want de risicohouding hangt af van bijvoorbeeld de financiële situatie en persoonlijke voorkeuren (risicobereidheid). De uitdaging is om de individuele risicohouding in kaart te brengen en de mogelijkheid te bieden aan deelnemers om een beleggingsbeleid te kiezen dat aansluit bij die risicohouding.

Wat te doen?

Onderzoek op welke wijze de individuele risicohouding kan worden vastgesteld en welke criteria en maatstaven daarbij gebruikt kunnen worden. Onderzoek daarnaast welke vrijheidsgraden wenselijk zijn in de beleggingsportefeuille voor individuele deelnemers.

Hoe te doen?

Via deelnemersonderzoeken en objectieve databronnen (big data) waarmee een integraal financieel overzicht per deelnemer in kaart wordt gebracht. **Bent u bekend met de individuele risicohouding?**

5: China

Korte toelichting: Voor buitenlandse investeerders is de Chinese aandelenmarkt tot voor kort moeilijk toegankelijk geweest. Hierin is de laatste jaren verandering gekomen door de beschikbaarheid van zogenaamde Chinese A-shares. Deze klasse van aandelen die wel door buitenlandse investeerders kan worden gekocht is sterk gegroeid met een geschatte marktwaarde van in totaal USD 8.000 miljard. Eind 2018 is een groot deel van deze Chinese A-shares toegevoegd aan het universum van de MSCI Emerging Markets index, waardoor de focus van deze index sterk is verlegd naar de regio China. Voor beleggers biedt het openstellen van de aandelenmarkt in China grote kansen om deel te nemen in deze op wereldschaal zeer belangrijke markt.

Wat te doen?

In de eerste plaats dient u vast te stellen wat de huidige allocatie naar China is in uw portefeuille. Daarna zou u kunnen gaan vaststellen wat de gewenste allocatie is.

Hoe te doen?

Hierbij adviseren wij u niet enkel te kijken naar benchmarkindices maar meer fundamenteel te beoordelen wat een logische allocatie zou zijn naar China. Beoordeel daarna of de huidige benchmarks daar voldoende in tegemoet komen (onderdeel van de investment case) en beoordeel tot slot welke implicaties de aanstaande benchmarkwijziging voor de EM portefeuille heeft. **Welke allocatie naar China heeft u?**

6: Passief beleggingen

Korte toelichting: Passieve beleggingsfondsen zijn massaal omarmd door pensioenfondsen vanwege eenvoud, lage kosten en gemak. Door de forse aandelendip in november 2018 hebben passieve beleggers allemaal eenzelfde klap te verduren gehad, omdat ze hetzelfde belegden met passieve fondsen. Zo'n correctie geeft te denken of het verstandig is om allemaal hetzelfde systeemrisico te lopen. In tijden van marktstress is het kunnen afwijken van de markt misschien wel wenselijk.

Wat te doen

Opnieuw nadenken over de risico's van passief beleggen.

Hoe te doen?:

De impact van passief beleggen kan worden onderzocht met behulp van marktstress scenario's. Hierbij kan tevens nagegaan worden welk verschil een actief beleid zou kunnen maken. **Zijn de risico's van passief en impact daarvan bij u bekend?**

7. Rente

Korte toelichting: Er wordt momenteel via het Europese banktoezicht gewerkt aan een nieuwe standaard voor de korte rente, als vervanging van de Euribor en EONIA rentes. Omdat deze rentes tot stand komen via panels van banken, is er behoefte aan een objectieve rente-index die niet vatbaar is voor manipulatie. Een verandering van korte termijn rente-index gaat grote gevolgen hebben voor beleggers, omdat deze index de basis is voor variabele rentes in bijvoorbeeld renteswaps, obligaties, hypotheekproducten, maar ook onderdeel is van benchmarks voor minder liquide beleggingen.

Wat te doen?

De benchmark wijzigingen hebben impact op verschillende onderdelen van de portefeuille. Het is zaak dat u inzichtelijk heeft welke impact een nieuwe korte rente-index op uw beleggingen heeft.

Hoe te doen?

Dit kunt u doen door te inventariseren welke producten/beleggingen/derivaten een koppeling met korte rentes kennen. **Heeft u scherp welke impact de nieuwe korte rente-index op uw portefeuille heeft?**

8. Benchmarks

Korte toelichting: De keuze voor de benchmark voor een beleggingscategorie lijkt vaak een vanzelfsprekendheid en wordt zonder al te veel discussie gemaakt. Maar de benchmark bepaalt wel in welk deel van het beleggingsuniversum van een categorie wordt belegd en vooral waarin niet wordt belegd. Welke restricties hanteert de benchmark eigenlijk, en welk deel van het universum wordt gedekt? Het beoordelen van mogelijke benchmarks is wat ons betreft heel zinvol, waarbij ook consistentie met categorieën in de ALM van belang is. Voor de passieve belegger is dit misschien wel belangrijker dan de keuze van het beleggingsfonds zelf.

Wat te doen?

Bij bijvoorbeeld het opstellen van de investment cases is het goed om expliciet stil te staan bij de keuze voor de benchmark voor een categorie.

Hoe te doen?

Door verschillende mogelijkheden voor benchmarks te onderzoeken en onderling te vergelijken komt u tot de beste keuze voor uw fonds. **Staat u voldoende stil bij de benchmark?**

9. Kostenbeheersing

Korte toelichting: Het rendement is onzeker, maar kosten zijn dat niet. Daarom blijft kostenefficiency een belangrijk thema. Vooral schaalgrootte is bepalend voor de hoogte van management fees. Kunt u als pensioenfonds uw schaalgrootte voldoende laten gelden en/of is uw fiduciair beheerder aantoonbaar in staat om inkoopvoordelen te behalen door collectieve inkoop? Zijn er mogelijkheden om met andere pensioenfondsen gezamenlijk op te trekken?

Wat te doen?

Om vast te kunnen stellen of de huidige beheerfees van uw beleggingen wel marktconform zijn, dient u eerst een goed inzicht in de kosten te krijgen.

Hoe te doen?

Door middel van een vergelijkend onderzoek en eventueel contact met andere pensioenfondsen kunt u inzicht krijgen in hoe marktconform de kosten van uw fonds zijn. **In welke mate worden uw kosten beheerst?**

10. Waardering beleggingen

Korte toelichting: De waardebepaling van de beleggingen is uitermate belangrijk, want het vormt de basis voor de informatie voor de belegger om beslissingen te nemen. Waardering wordt overgelaten aan de custodians en managers, zonder dat echt duidelijk is hoe waarderingen tot stand komen, en welke bronnen en/of modellen worden gehanteerd. Voor liquide beleggingen is dat wellicht nog te overzien, maar voor illiquide beleggingen die steeds vaker in portefeuilles voorkomen, is waardering tamelijk subjectief, want de manager voert deze uit. Bent u als pensioenfonds voldoende op de hoogte van de waarderingmethodes van de custodian en kent u de beperkingen van de waarderingmodellen?

Wat te doen?

Breng de methodes van waardering van uw beleggingen in kaart en leg dat vast in een handboek.

Hoe te doen?

Omdat de custodians en vermogensbeheerders grotendeels de waardering uitvoeren, dient aan deze partijen de vraag te worden gesteld hoe zij de waardering uitvoeren. **Heeft u scherp op welke wijze de waardering van uw beleggingen plaatsvindt?**

**Meer weten over het versterken van uw commissie of bestuur in 2019?
Neem dan contact op met uw vaste contactpersoon binnen Sprenkels & Verschuren.
Meer informatie over onze diensten is te vinden op onze website.
Hier zijn ook de andere acht RiskTransparants beschikbaar.**

Sprenkels & Verschuren is ISO gecertificeerd:

